

Дослідження антропогенного впливу на екосистеми територій національних природних парків (НПП) є складовою частиною наукових досліджень природозаповідних установ і передбачено Законом України “Про природно-заповідний фонд України” (1992 р.), Положенням про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків (наказ Мінприроди України від 29.10.2015, № 414) та Програмою Літопису [3].

Антропогенний вплив на природно-заповідні природно-територіальні комплекси проявляються в порушенні заповідного режиму; використанні природних ресурсів в господарських цілях у відповідних ділянках та зонах; в характері господарської діяльності; у відновлювальних, регуляторних біотехнічних та созотехнічних заходах, які проводяться на окремих ділянках НПП тощо.

Рекреаційні зміни рослинного покриву на території національного природного парку «Кармелюкове Поділля» (Парку) відбуваються у місцях які є традиційною зоною відпочинку населення, а саме: рекреаційні зони та рекреаційні пункти Проектом організації території Парку [4] передбачене зосередження рекреаційного навантаження в зоні стаціонарної рекреації. На даний час вона займає площу 10,6 га., що складає не більше 0,05% площі. Територія на нині не облаштована і не використовується за призначенням (земля не передана у постійне користування Парку).

Більшість рекреаційних пунктів Парку розміщена в зоні регульованої рекреації та господарській зоні, в безпосередній близькості до населених пунктів. Ці об’єкти відвідує переважно місцеве населення. Рекреаційне навантаження на ці об’єкти нерівномірне і його пік припадає на весняно-літній період [1]. Ґрунтовних ціленаправлених досліджень з вивчення рекреаційних змін рослинного покриву на цих об’єктах поки що не проводилися, оскільки масштаб та інтенсивність використання рекреаційних ресурсів не значний. Проте постійно проводиться моніторинг змін стосовно рослин та тварин, що занесені до Червоної книги України. Під постійною увагою знаходяться об’єкти Парку на яких можлива загроза рекреаційних змін рослинного покриву, це насамперед облаштовані рекреаційні пункти та лісівничо-просвітницький центр: «Анютинне джерело», «Вишенька», «Кордон», «Криниця Лотоцького», «Юрково», «Розсадник». Площа цих об’єктів незначна – 1,85 га і кількість відвідувань рекреантами незначна (біля 10 тис. осіб на рік) і розподіл нерівномірний: основна маса припадає на лісівничо-просвітницький екоцентр в Дохнянському лісництві (біля 31%) [1, с.141].

Дослідження антропогенного навантаження будуть проводитися і стосовно використання рекреаційно-туристських ресурсів, що будуть з часом все інтенсивніше розвиватися і впроваджуватися в господарську і еколого-просвітницьку діяльність Парку [2].

Список використаних джерел

1. Літопис природи НПП «Кармелюкове Поділля», Т. 5. — Чечельник, 2018. — 304 с.
2. Любченко В.Є. До питання оцінки забезпеченості рекреаційно-туристськими ресурсами Національних природних парків // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль національних природних парків в розвитку туризму». Національний природний парк «Кармелюкове Поділля». (Чечельник, 20–22 вересня 2018 р.). — Вінниця: Вид-во «Твори», 2018. — С. 281–290.
3. Програма Літопису природи для заповідників та національних природних парків. Колектив авторів під редакцією докт. біол. наук, проф. Т.Л. Андрієнко. — Київ: Академперіодика, 2002. —103 с.
4. Проект організації території національного природного парку «Кармелюкове Поділля», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об’єктів // ПрАТ «Науково-виробничий комплекс «Курс»; ПП «Центр екологічного управління». — Київ, 2016.

УДК 58.006

І. Б. Свитка, студентка,
І. М. Михалюк, к. б. н., старший викладач кафедри
*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка*

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ ВИЩОЇ ВОДНОЇ ФЛОРИ ШАЦЬКОГО НПП

*Виділено та складено перелік рідкісних та зникаючих видів вищої водної флори із класу *Liliopsida* для території Шацького НПП. Проведено їх еколого-ценотичний аналіз.*

Ключові слова: вища водна флора, клас *Liliopsida*, рідкісні, вразливі, Шацький НПП.

Актуальним завданням сучасних ботанічних досліджень є збереження та охорона фіторізноманіття. Вищі водні рослини не є винятком, оскільки є чутливими до будь-яких антропогенних змін і відіграють суттєву роль у житті водойм.

Питанням охорони фіторізноманіття в Україні у різні роки займалися різні вчені, які зробили значний внесок у справу охорони флори та рослинності, зокрема: М. І. Котов, В. І. Чопик, Б. В. Заверуха, Ю. Р. Шеляг-Сосонко, О. В. Мудрак, О. В. Лукаш, П. М. Устименко, Д. В. Дубина, Г. А. Чорна та інші [2].

Шацький національний природний парк (НПП) створений у 1983 році для охорони рідкісних природних комплексів у районі Шацьких озер, площею 35515 га [3].

Мета дослідження – виділення фракції рідкісних та зникаючих видів вищої водної флори із класу *Liliopsida* для території Шацького НПП.

Впродовж 2017–2018 рр. нами була досліджена вища водна флора Шацького НПП. Дослідження проводили детально-маршрутним методом, опрацьовували матеріали наукових гербарію та літературні джерела.

Загалом, враховуючи інформацію про флористичну колекцію парку нами встановлено, що природна флора парку налічує 807 видів вищих рослин, із яких у колекції представлено 761 вид [5]. Вища водна та прибережно-водна флора Шацького НПП налічує 83 види, з яких чисельність 12 видів із кожним роком зменшується внаслідок дії безпосередньо самої людини [1].

За результатами наших досліджень, з'ясовано, що раритетна фракція вищої водної флори Шацького НПП налічує 19 видів, які належать до 3 відділів, 2 класів, 7 порядків та 10 родин, і становлять 23% від вищої водної флори парку. Найбільш представленим є клас *Liliopsida*, який об'єднує 11 видів із 6 родин. Переважаючою родиною, за кількістю видів, є *Superaceae*, яка включає 5 видів. Менш чисельною за кількістю видів є родина *Orchidaceae*. Одновидовими є родини – *Scheuchzeriaceae*, *Iridaceae*, *Juncaceae*, *Typhaceae*.

Конспект раритетної фракції вищої водної флори Шацького НПП із класу *Liliopsida*

Scheuchzeriaceae

1. *Scheuchzeria palustris* L. – Шейхцерія болотна

Iridaceae

2. *Iris sibirica* L. – Півники сибірські

Orchidaceae

3. *Epipactis palustris* L. – Коручка болотна

4. *Liparis loeselii* L. – Жировик Льозеля

Juncaceae

5. *Juncus bulbosus* L. – Ситник бульбистий

Superaceae

6. *Carex chodorrhiza* L. – Осока тонкокореневищна

7. *Carex davalliana* Sm. – Осока Девелла

8. *Carex dioica* L. – Осока дводомна

9. *Carex buxbaumii* Wahlenb. – Осока Буксбаума

10. *Cladium mariscus* L. – Меч-трава болотна

Typhaceae

11. *Typha minima* Funk. – Рогіз малий

Аналіз еколого-ценотичних показників показав, переважання гемікриптофітів – 4 видів (36,4 %). По відношенню до освітленості екотопу всі види є геліофітами, а до вогості – гідрофітами.

У досліджуваній флорі 90 % видів належать до категорії „Г” із Червоної книги України (2009) та є „вразливими” (якщо дія негативного фактора триватиме й надалі, то ці види скоро можуть бути віднесені у категорію «зникаючі»).

Природоохоронний статус „зникаючий” (види під загрозою зникнення, знижується їх чисельність, для збереження потрібно усунути негативний фактор) має лише один вид – *Typha minima* [4].

Отже, провівши аналіз раритетної фракції вищої водної флори Шацького НПП ми виявили один зникаючий вид – *Typha minima*. Перелік та аналіз раритетних видів Шацького НПП є лише результатом підбиття підсумків на даний момент і відкритий для наступних досліджень.

Список використаних джерел

1. Блажко О. А. Аналіз прибережно-водної та водної судинної флори Шацьких озер / О. А. Блажко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2, 2009, с.78-80.

2. Кучер І. М. Рідкісні та зникаючі види гідрофільної флори Північного Поділля та їх охорона / І. М. Кучер., О. К. Галаган // Промышленная ботаника. – Донецьк, 2014. – с. 29–36.

3. Львович М. В. Загальна характеристика Шацького національного природного парку / Львович М. В. Горун А. А. // Шацький національний природний парк. Наукові дослідження. 1983-1993. – с.17-22.

4. Червона книга України. Рослинний світ / [під заг. ред. член-кора НАН України Я. П. Дідуха]. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.

5. Яценко П. Т. Рослинний світ Шацького природного національного парку / П. Т. Яценко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.. – Луцьк, 2007. - № 11, ч. 1. – с. 166-171.